

Hariduse osa kogukonnas

Ülo Vooglaid
Vormsi kultuuripäev
09. märts 2013

Korraldajate ettepaneku järgi koondame järgnevalt oma tähelepanu neljale teemale. KÄSITAME:

1. **HARIDUST**, selle sisu, tegureid, kujunemise eeldusi, toimimist,
2. **INIMESTE** põhiväärtusi, nende kujunemist ja toimimist,
3. **KOGUKONNA** rolli hariduselu kujundamises ja haritud oleku nõudmises,
4. **KODANIKUKASVATUST**, selle eeldusi, tõkkeid ja tähtsust.

Arutluse õnnestumiseks on vaja täpsustada vähemalt põhimõistete tähendus.

Need sõnad, mida kasutame siin mõistetena on:

- 1. haridus,**
- 2. haridussüsteem,**
- 3. kogukond,**
- 4. inimene ja**
- 5. areng**

KA KUI PROBLEEMID
NENDE
TEKKE JA PÜSIMISE-
SÜVENEMEMISE JA LAIENEMISE
PÕHJUSED JA
MUUD TEGURID

**SIIN EI TULE RETSEPTE. VAATAME KOOS, MILLISTEL EELDUSTEL OLEKS
VÕIMALIK AVASTADA JA SÕNASTADA PROBLEEMID, ARU SAADA
PROBLEEMIDE TEKKE PÕHJUSTEST.**

**MILLEKS? IKKAS SELLEKS, ET KÕRUS ÜKSI JA KÜLAS KOOS TEISTEGA
KÕIK VAJALIK ISE VÄLJA MÕELDA JA KA NII ÄRA TEHA, ET HILJEM EI
OLEKS PIINLIK PEEGLISSE JA TEISTELE OTSA VAADATA.**

Võib juhtuda, et meie hulgas on inimesi, kelle meelest haridus on see,

- mida koolis (koolidest) antakse,
- mille olemasolu aeg-ajalt kontrollitakse ja
- mille olemasolu tõendavad hinded, tunnistused ja diplomid

Siin kõneleja seisukoht on teistsugune.

Meie arusaamist mööda on haridus...

**subjekti üks karakteristik, mida mitte keegi ei saa
mitte kellelegi mitte kuskil mitte kuidagi anda.**

**Haridust ei saa kuskilt võtta ega osta, müüa või
vahetada...**

Jüri Lotman ütles: “ Suhteliselt kerge on varjata
viletsat kõrgharidust; võimatu on varjata viletsat
lastetuba.”

**Haridust ei ole valmiskujul kuskil olemas ja seda
ei saa anda. Anda saab tunnistuse koolis
õppekava järgi korraldatud õppe eduka
läbimise kohta. Tunnistusele saab lisada lilleõie
ja sooja käepigistuse...**

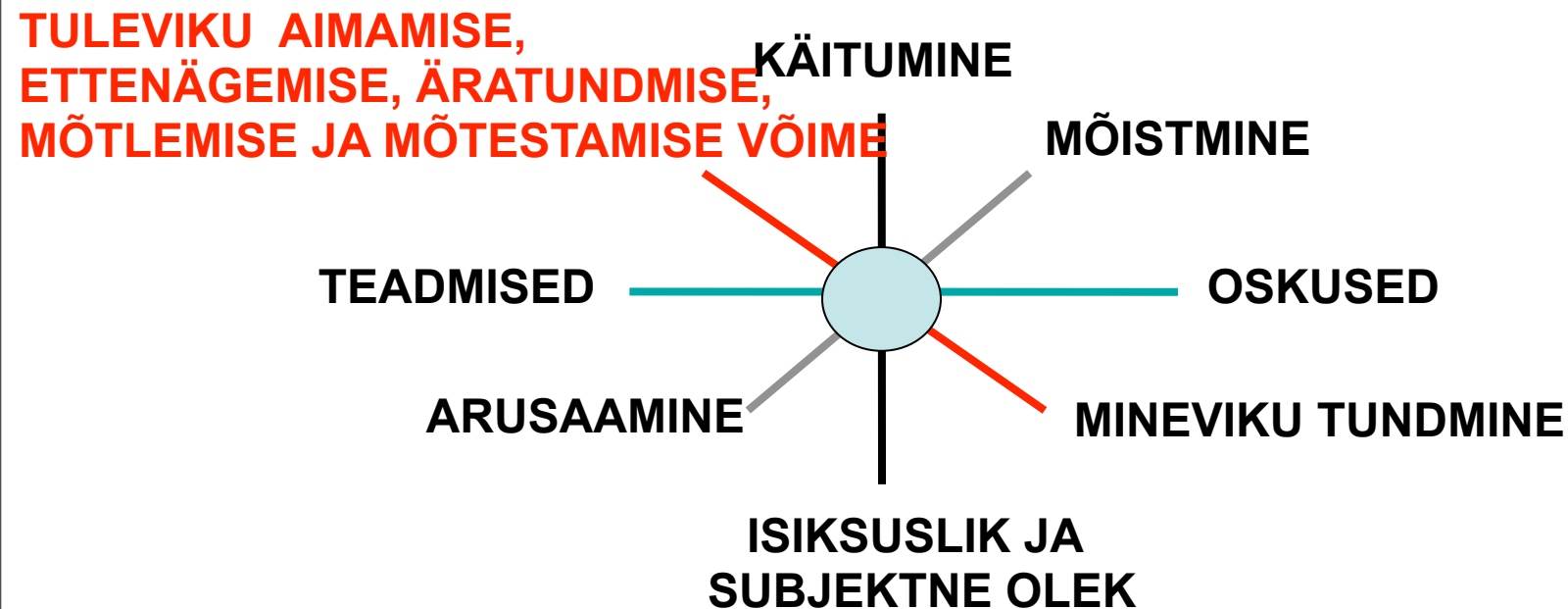
Haridus on paljutähenduslik mõiste.

Haridus on ...

- **kultuuri toime (funktsioon),**
- **eesmärk ja ühtlasi vahend igaliiki eesmärkide saavutamiseks,**
- **ressurss ja tingimus igaliiki ressursside kasutamiseks,**
- **subjekti efektiivsuse tegur,**
- **ühiskonna arengu eeldus,**
- **mistahes subjekti arengutaseme näitaja,**
- **ime jpm**

Protsessina on haridus valmisolekute kujunemise elukestev jada.

Fenomenina on haridus

Omavalitsuses on võimalik

luua eeldusi selleks, et igas eas inimesed saaksid olla elukestvalt õppes.

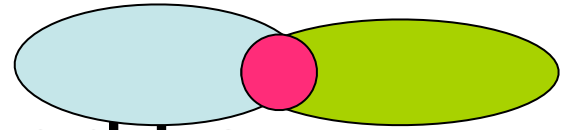
Selleks on vaja mitte ainult raha ja ruume; vaja on ka inimlikku tähelepanu, transporti, õpetajaid-juhendajaid, õppevahendeid;

Edukalt toimib **SÜSTEEM**, (tervik), milles midagi ei puudu ja see, mis on, on heal tasemel.

Vaja on vajadust olla asjatundlik (reaalselt vastutada enda ja teiste , kodu ja kodusaare, oma ja teiste tegevuse, tulemuste ja tagajärgede eest) jpm.

Iga süsteemi tähendus kujuneb kontekstis.

Haridus ei ole erandiks.

Haridus ilmneb argielus, õpingutes, loomises, uurimises, tervishoius, töös, riigikaitstes, juhtimises jne.

Haridus ilmneb ettevõtluses, iga tegutsemise otstarbekuses, süsteemsuses, efektiivsuses, intensiivsuses, produktiivsuses...

Haridus ilmneb inimsuhetes ja suhtlemises. Ka demokraatia on hariduse ja kultuuri funktsioon.

See tähendab: **demokraatia on võimatu harimatul ja kultuuritul maal (riigis, aga ka vallas/linnas).**

Haridus ei tegutse!

Edukalt tegutsevad **inimesed**, kes

- on asjatundlikud ja tahavad olla asjatundlikud (haritud, informeeritud ja kogenu);
- on kained ja tahavad elu edasi viia;
- usuvad, et asjatundlikkus on väarikuse, edukuse, tähelepanuväärsuse jms eeldus;
- saavad aru et liiga selge ei saa olla ükski asi ja püüavad kasutada iga hetke selleks, et end täiendada, mõelda ning mõtestada;

Iga piirkonna funktsioneerimine, muutumine ja areng sõltub suurel määral haridusest.

Oma osa etendab ka...

- **inimeste informeeritus ja kogemus,**
- **perekonna-, kogukonna-, ühiskonna- ja kultuuriseos,**
- **inimsuhted, sõbralikkus, hoolivus, koostöövaim,**
- **igaühe iseseisvus, vabadus ja kindlusetunne,**
- **õiguste, kohustuste ja vastutuse vastavus vajadustele, ülesannetele, kohustustele...,**
- **arusaam nõuete vastavusest põlvest-põlve kehtinud tavade, kommete ja traditsioonidega.**

Õigusi võib tegelikult kasutada vaid see, kes

- saab aru, et õigusega otsustada kaasneb kohustus vastutada;
- suudab ette näha oma ja teiste tegevuse võimalikke tulemusi ja tagajärgi;
- hoomab süsteemi;
- austab igaühe õigust olla küllalt vaba ja iseseisev.

Seega: õigused toimivad koos kohustuste tundmise, täitmise ja hindamisega nii otseses kui kaudses tähenduses.

Võimalus

**tegelikult kasutada oma õigusi
ning sisuliselt (mitte mängult!) osaleda
oma piirkonna arengu
ning arengutegurite arutamisel
ja otsustamisel
on määrava tähtsusega ja sõltub enne
kõike muud just inimeste haritusest
(kultuuriseosest, mis kujuneb tänu
põlvkondade järjepidevusele).**

Kahjuks on Eestis ka selliseid maakondi ja linnu, kus haridusosakondade või -ametite asemel on tegelikult kooliosakonnad või -ametid ja ametnikud.

- Kogu elanikkonna hariduse asemel tegeletakse seal vaid koolide korrashoiuga, õpetajate olemasoluga, kooliealiste laste koolis käimisega...**
- Koolidki on seal enamasti avatud vaid nii kaua, kuni lapsed on lahkunud.**

NB! kooli (kõikide koolide) osa haritud inimeseks kujunemises ja haritud inimesena elamises küünib 10% -ni. Haridusotstarve on ühiskonna kõigil institutsioonidel, eeskätt perekonnal.

Inimene (ühiskond, kogukond) saab kujuneda haritud inimeseks (ühiskonnaks, kogukonnaks)

- kui on väga vaja olla asjatundlik,
- kui on küllalt raske, sest tuleb osaleda otsustamises ja peab seetõttu ka vastutama,
- kui ümberringi on tarku ja haritud inimesi, kes peavad haridust väärtuseks,
- kui on võimalik olla vaba ja iseseisev,
- kui valitseb kord ning korraaustus,
- kui valitseb hea tuju ja rõõmus meel, sõprus, austus, armastus, tähelepanelikkus ja heatahtlikkus.

Õpe saab edeneda ja olla tõhus, kui selles taotletakse

- keele ja meelega ühtsust,
- teadmiste ja oskuste ühtsust,
- kogemuste ja harjumuste ühtsust,
- hoiakute ja suhtumiste ühtsust,
- väärtuste ja normide ühtsust,
- müütide ja tabude ühtsust,
- tavade ja kommete ühtsust,
- suhete ja suhtlemise ühtsust,
- aadete ja ideaalide ühtsust,
- maalimavaate ja maailmapildi ühtsust.

Mis puutub arengusse, siis
areng on

**isereguleeruva süsteemi üleminek
uude, täiuslikumatesse olekutesse
(kvalitatiivselt uude seisundisse).**

**Areng on objektiivne. Arendamine
võimalik ei ole; võimalik on luua ja
hoida arengu eeldusi.**

Haridus on piirkondliku arengu (üks) eeldus.

MILLISEID EELDUSI ON VEEL VAJA?

Haridus ilmneb argielus,
õpingutes, loomises, uurimises,
tervishoius, töös, juhtimises jne.

Hariduse mõõduks on

- A) ettenägemise,
- B) äratundmise,
- C) arusaamise ja mõistmise ning
- D) otsustamise ja sellega kaasneva
- E) vastutamise võime
- F) ISESEISVUS JA VABADUS.

Haridus on õpetuse ja kasvatus ühtsus.

Ühe või teise poole unarusse jätmisega kaasneb tase, mida ei saa rahuldavaks pidada. Õpetus ja kasvatus käivad käsikäes nii koolis, kodus kui ka mujal. Üks ilma teiseta on mõttetus.

Haritud inimeseks, haritud kogukonnaks ja ühiskonnaks kujunemise eelduseks on vaimsus, nõudlikkus, hoolivus, tarkus, visadus, huvi, tahe...

Piirkonna arenguks on vaja haritud ja loovaid inimesi, kes on ausaid, julgeid ja töökad, mitte tunnistusi koolis käimise kohta.

Haridus ja koolis käidud aastate arv ei korreleeru.

Materiaalses ja mittemateriaalses sfääris edu saavutamise eeldused on vastupidised!

- Materiaalsete väärtuste tootmises üritatakse optimaalsete kulutustega saavutada maksimaalselt palju kvaliteetset toodangut minimaalse ajaga.
- Hariduses, kultuuris ja teaduses edu saavutamiseks on küsimus selles, kuidas sinna paigutada võimalikult rohkem ressursse.

Siin saab rikkamaks ainult see, kes on küllalt helde.

Haridus ei tegutse; tegutseb inimene.
Aktiivseks algeks on subjekt, mitte
manipuleerimise objekt.

Tegutsemiseks on vaja ka

- **tervist,**
- **usku,**
- **usaldust,**
- **ja suurt hulka kõlbelisi väärtusi ja
voorusi.**

KA SEDA KÕIKE EI SAA KEEGI ANDA.

Edu saavutamiseks on vaja lisaks haridusele, tervisele ja toetavatele inimsuhetele

- visadust,
- järjekindlust,
- tahtejõudu,
- usku endasse ja teistesse, loodusse ja Loojasse,
- julgust,
- loovust,
- koostöövõimet,
- ennastalgavust,
- süsteemsust,
- kompleksust jpm.

SELLE KÕIGE KUJUNEMISE EEST OLEKS VAJA HOOLEL OLLA. Siis sirguvad kodanikud!

Igas kultuuris ja igas ühiskonnas on oma spetsiifika ning vastavalt on spetsiifiline ka arusaam haridusest.

Meie asi on teada (ja arvestada) seda, mida kuski tehakse ning on saavutatud teistes maades ja piirkondades, aga teha tuleb seda, mis on meile Eestis, siin, praegu ja tulevikus vajalik, mis on kooskõlas meie aadete ja ideaalidega, ootuste ja uskumustega, sihtide, eesmärkide ja vahenditega...

Kodumaa ja emakeele oleme pärinud esivanematelt ja see tuleb omakorda pärandada mitte viletsamana järgmistele põlvkondadele!

Järelikult on vaja mõelda iga päev ja iga tund, mida annaks ära teha

1. lapsed kasvaksid haritud inimesteks ja
2. täiskasvanud püsiks id haritud inimestena, hoolimata sellest, et kõik siin ilmas muutub üha kiiremini.

Aeg kannustab!

Juba Alice märkas Imedemaal, et paigal püs imiseks tuleb joosta kõigest jõust, aga teistest ette saamiseks tuleb joosta veel kiiremini, kui kõigest jõust.

Oma osa on kõ ikvõimalikel klubidel ja ringidel, laste- ja noorteorganisatsioonidel, Kaitse liidul ja Kaitsev äel, vabahariduslikul õppel, näitustel, jms.

Igas vallas ja linnas on vaja hoolitseda

- PESA HARIDUSE,
- ALUS HARIDUSE,
- ALGHARIDUSE,
- PÕHI HARIDUSE,
- KESK HARIDUSE,
- KÕRG HARIDUSE eest.

Vajalik on hool ja tähelepanu ka nende oma noorte eest, kes on magistri- ja doktoriõppes, kellest saaksid kujuneda teadlased- tippspetsialistid ning generalistid oma kodukandi edendamiseks.

Haridus on alati omamoodi **IME**

- Teame, et mõnda inimest peetakse haritud inimeseks ja teist ei peeta, hoolimata igaliiki koolides ja kursustel käimisest.
- Teame ka seda, et haridust ei saa mõõta; võimalik on väga kaudselt ja üldjoontes vaid hinnata hariduse mõningaid dimensioone.
- Hinnete järgi janunevad vaid pankrotistunud õpetajad ja enam-vähem samasugused lapsevanemad, kellel sisulist seost õpilastega ei ole.

Sundida saab õppima ja töötama.
Võimatu on sundida aru saama,
armastama, uskuma, lootma,
austama ...

Vägivald sünnitab vägivalda, hoolimatus
hoolimatust, jõhkrus jõhkrust, tighedust,
ükskõiksust jne.

Iga põlvkonna ja piirkonna keskne mure on kuidas saavutada

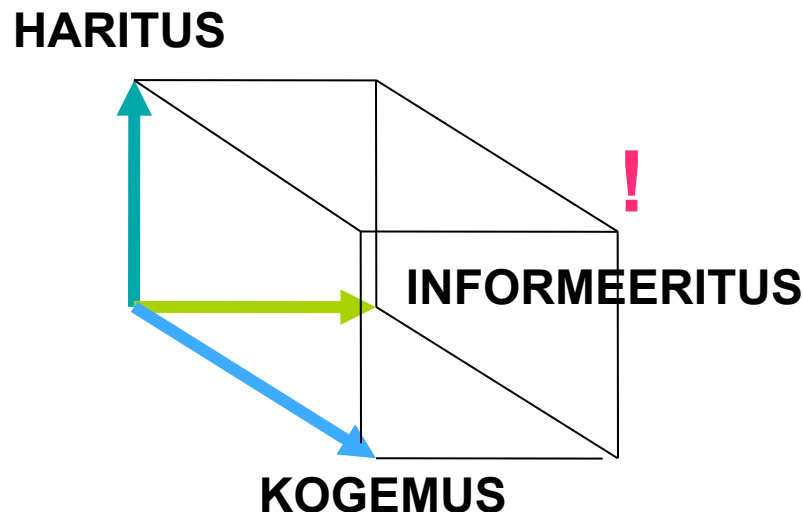
põlvkondade järjepidevus.

Saavutuseks oleks kasvava põlvkonna

- **haritus,**
- **arukus,**
- **viisakus,**
- **töökus,**
- **kainus,**
- **kultuuri- ja ühiskonnaseos,**
- **tasakaalukus jms, määrab vanema põlvkonna tuleviku ning piirkonna jätkusuutlikkuse.**

Haridus on kultuuri funktsioonina SUBJEKTI üks karakteristik.

Väärtuseks kujuneb haridus koos
informeerituse ja kogemusega.

Mõelgem läbi, milline peaks olema inimene

- lapsevanema ja vana-vanemana,
- õpetajana,
- treeneri või ringijuhendajana,
- kodanikuna,
- ettevõtjana-tööandjana,
- töövõtjana,
- valijana,
- ühiskonna liikmena ja kultuuri esindajana...

Mida-keda ta peaks suutma, oskama ja tahtma kaitsta ning mille/kelle suhtes ta peaks olema leppimatu? Ükskõiksus on arvatavasti meie kõige õelam vaenlane.

Koolil (kõikidel koolidel ja lasteaial, milles kellelgi on olnud ja on õnn või õnnetus käia) on haritud subjektiks kujunemises oma osa, enamasti koguni süsteemikujundav osa, aga ei maksa arvata, et just see osa on määrav.

Oma osa on (normaalseks peetaval juhul) ka ühiskonna kõikidel teistel institutsioonidel, eeskätt perekonnal, kogukonnal ja kirikul.

Kui käsitleda haridust protsessina,

- siis võiksime sõnastada nii:
**HARIDUS ON VALMISOLEKUTE
KUJUNEMISE ELUKESTEV JADA.**
Igas elufaasis on inimeste vajadused erinevad ja järelikult ka valmisolek peaks pidevalt täiustuma.
- Maailm muutub ja kes end pidevalt ei täienda, jääb tahes –tahtmata ajale jalgu – muutub ülalpeetavaks või sabas sörkivaks torisejaks.

Mida see tähendab, et HARIDUS ON MEIE RIIGI JA RAHVA, IGA PIIRKONNA EDASI PÜSIMISE JA ARENGU PEAMINE EELDUS?

KORDUSEKS:

See tähendab, et vaja oleks endale ja kõigile teistele hoolikalt selgeks teha, mis see on, mida hariduseks peetakse, millest sõltub haridus, kuidas avaldub haridus ja mida me saaksime hariduse heaks teha iga päev ja iga tund.

Täna neid, kes
süvenesid ja kavatsevad mitte
ainult edasi mõelda, vaid ka
haridusele teed sillutades
edendada oma saart!

**Nüüd (või hiljem) tulevad küsimused,
täiendused, laiendused, süvendused jne.**

vooglaid.ylo@gmail.com

TEL. 48 33 410 VÕI 56 66 01 22